

demos

Jaargang 26
Oktober 2010

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

8

NIDI

inhoud

- 1 In 2009 tijdelijk minder echtscheidingen via Nederlandse rechter
- 5 De krimpregio's van de toekomst
- 7 Caribisch Nederland
- 8 Nieuwe directeur NIDI

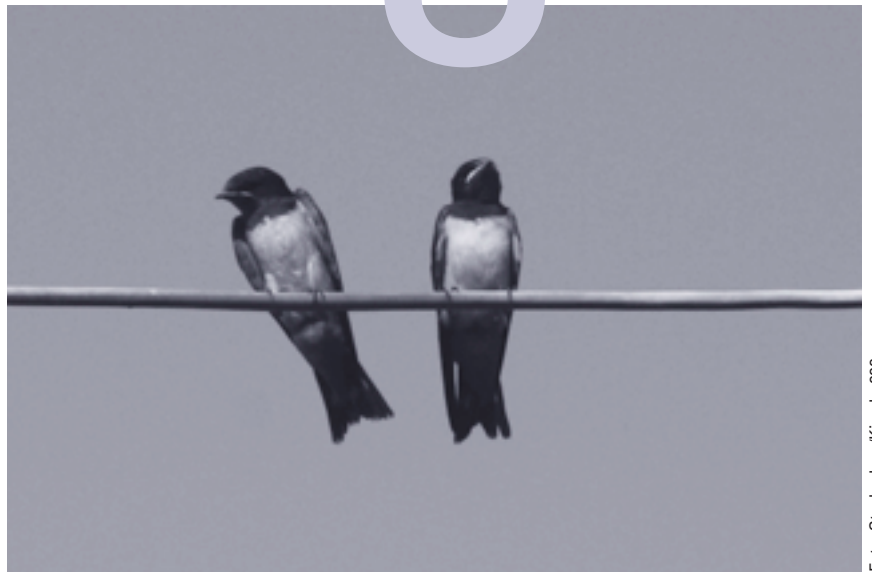

Foto: Stockxchng/Kirsche22

In 2009 tijdelijk minder echtscheidingen via Nederlandse rechter

ARNO SPRANGERS EN NIC STEENBRINK

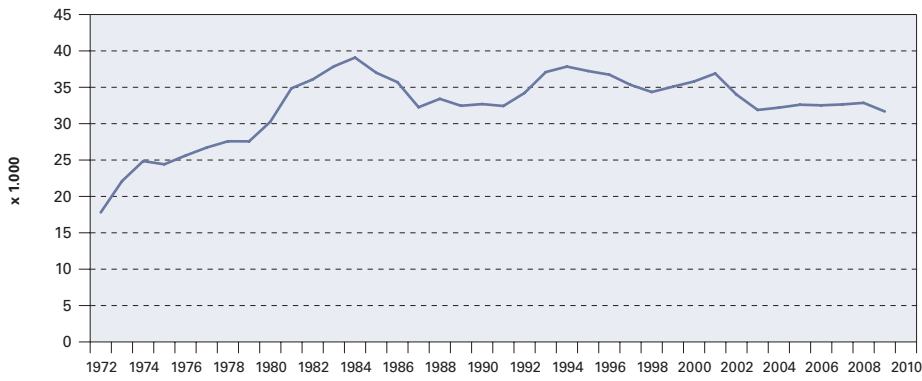
In 2009 werden 31.700 huwelijken door de Nederlandse rechter ontbonden. Dit zijn er iets minder dan in 2008, toen 32.900 echtscheidingen werden uitgesproken. Het afschaffen van de flitsscheiding per 1 maart 2009 en de kredietcrisis hebben dus in 2009 niet tot een stijging van het aantal echtscheidingsprocedures geleid. Hier blijkt echter sprake te zijn van 'uitstel'. In het eerste halfjaar van 2010 is het aantal echtscheidingsprocedures weer met acht procent gestegen. Bij ruim zes op de tien echtscheidingen waren minderjarige kinderen betrokken. Het ging in totaal om 33.300 kinderen. Ongeveer de helft van hen was op het moment van scheiding jonger dan tien jaar.

In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw schommelde het jaarlijkse aantal door de rechter uitgesproken echtscheidingen rond de 35.000 (figuur 1). Na 2001 nam het aantal echtscheidingen heel sterk af. Deze daling kan voor een groot deel worden verklaard door de stijging van het aantal zogenoemde flitsscheidingen (zie kader flitsscheidingen). Bij een flitsscheiding werd een huwelijk eerst bij de Burgerlijke Stand van de gemeente omgezet in een geregistreerd partnerschap, waarna dit partnerschap via een advocaat of notaris werd ontbonden. Per 1 maart 2009 is de flitsscheiding weer afgeschaft. In 2009 bedroeg het aantal flitsscheidingen tot het moment van afschaffing minder dan 1.000. In 2008 waren dit er (over het hele jaar) nog 2.800. Deze daling heeft echter niet geleid tot een stijging van het aantal echtscheidingen. Het aantal echtscheidingen was in 2009 met 31.700 zelfs iets lager dan in het voorafgaande jaar. Een periode van laagconjunctuur resulteert vaak in een stijging van het aantal echtscheidingen. Dit hangt samen met financiële onzekerheid, (dreiging van) werkloosheid en met inkomensverlies. De kredietcrisis heeft in 2009 echter geen stijging van het aantal echtscheidingen tot gevolg gehad. Zoals hierboven beschreven was er juist sprake van een daling. Deze kan echter worden beschouwd als een tijdelijke 'dip'. In de eerste helft van 2010 steeg het aantal echtscheidingen weer met acht procent.

Echtscheidingsprocedures bij de rechter

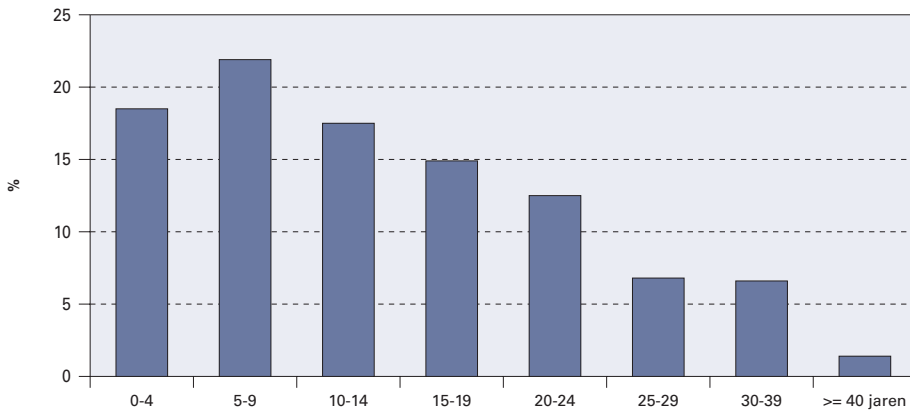
Ruim één op de vijf in 2009 door de rechter ontbonden huwelijken heeft tussen vijf en tien jaar stand gehouden (zie figuur 2). Ruim een kwart van de huwelijken heeft 20 jaar of langer geduurd voor het tot een echtscheiding kwam. Eén op de zeven geschei-

Figuur 1. Echtscheidingsprocedures via de rechter

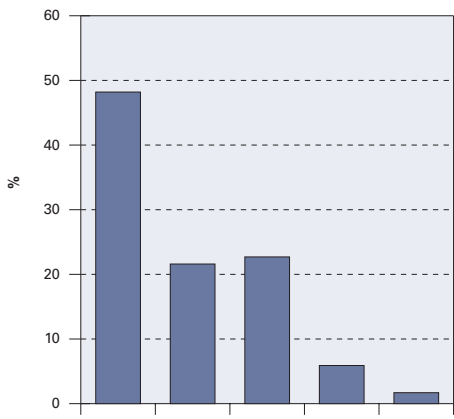
Noot: volgens Statistiek echtscheidingsprocedures en Raad voor de rechtspraak; dus door de rechter ontbonden.
Bron: CBS/Raad voor de rechtspraak.

Figuur 2. Huwelijksduur in jaren tot de echtscheiding, 2009

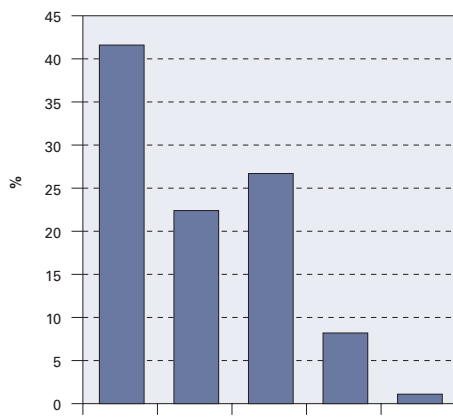
Bron: CBS, Statistiek echtscheidingsprocedures.

Figuur 3a. Echtscheidingen naar kindertal, 1994

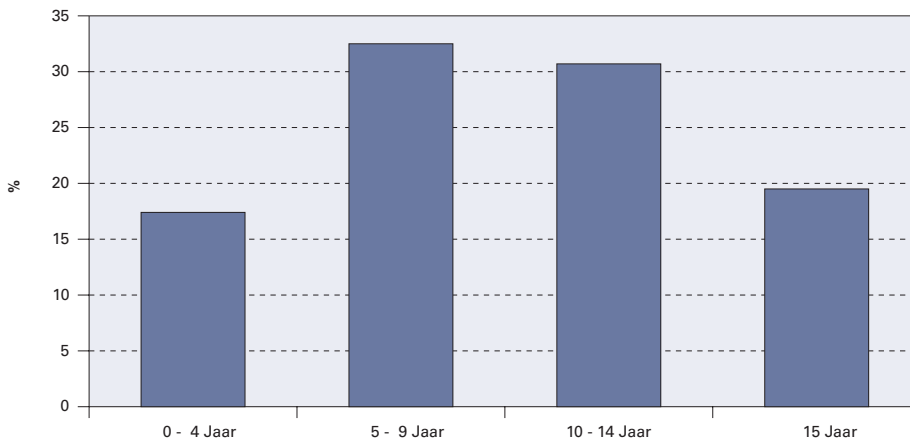
Bron: CBS, Statistiek echtscheidingsprocedures.

Figuur 3b. Echtscheidingen naar kindertal, 2009

Bron: CBS, Statistiek echtscheidingsprocedures.

Figuur 4. Bij echtscheiding betrokken kinderen naar leeftijd, 2009

Bron: CBS, Statistiek echtscheidingsprocedures.

den echtparen is zelfs nog in de gelegenheid geweest om hun zilveren bruiloft te vieren. Het aandeel echtscheidingen binnen vijf jaar na de trouwdatum is sterk afgenomen: van een derde in 1994 tot minder dan één op de vijf in 2009. Deze daling hangt samen met de stijging van het aantal ongehuwd samenwonenden. Aan het huwelijk gaat steeds vaker een 'proefperiode' van ongehuwd samenwonen vooraf. Een deel van de minder stabiele relaties wordt verbroken zonder dat het tot een huwelijk komt en blijft buiten beeld in de echtscheidingsstatistiek. Ook de ontwikkeling van het aantal huwelijksluitingen kan een rol spelen. Sinds de eeuwwisseling is het aantal huwelijksluitingen gedaald.

Bij 18.500 (bijna 60 procent) van de 31.700 in 2009 door de rechter uitgesproken echtscheidingen waren minderjarige kinderen betrokken. In 1994 was dit iets minder dan de helft (zie figuur 3). Samenwonende paren gaan steeds vaker pas trouwen na de geboorte van hun eerste kind. Zolang er geen kinderen zijn, ervaren paren minder de noodzaak om te trouwen. Als gehuwden verhoudingsgewijs vaker kinderen hebben, wordt dit ook weerspiegeld in de echtscheidingscijfers naar kindertal.

In 2009 bedroeg het aantal echtscheidingen waarbij geen minderjarige kinderen waren betrokken 13.200. Het aantal scheidingen van echtparen met twee kinderen was met 8.500 groter dan het aantal scheidingen van paren met één kind (7.100). Ruim 2.900 paren hadden op het moment van de scheiding drie of meer minderjarige kinderen. In totaal waren bij de in 2009 ontbonden huwelijken 33.300 minderjarige kinderen betrokken. Van de kinderen van wie de ouders gingen scheiden is één op de zes jonger dan vijf jaar en één op de drie tussen de vijf en tien jaar (zie figuur 4).

Het is niet precies bekend hoeveel kinderen van ongehuwd samenwonende paren het uit elkaar gaan van hun ouders meemaken. De Graaf (2005) schat dit aantal op ongeveer 18.000 per jaar. Het aantal kinderen van flitsseiders bedroeg jaarlijks bijna 5.000. Het totaal aantal kinderen dat betrokken is bij een relatieontbinding komt dan bij benadering uit op 50.000 à 60.000 per jaar.

Door rechter vastgestelde nevenvoorzieningen

Naast een verzoek om echtscheiding kan in het verzoekschrift bij de rechtbank om één of meer nevenvoorzieningen worden gevraagd. Een beslissing daarover kan de rechter tegelijk met de beslissing over de scheiding nemen.

Een nevenvoorziening kan gaan over gezag of omgang met de minderjarige kinderen, de alimentatie voor de partner en/of de kinderen, de boedelscheiding, het gebruik van de echtelijke woning en eventuele andere zaken die met de scheiding hebben te maken.

De bij echtscheiding betrokken partners kunnen vooraf, in een echtscheidingsconvenant, afspraken maken over deze zaken. Dit convenant wordt opgesteld door een advocaat of notaris. In de regel zal de rechter deze overeenkomst opnemen in zijn of haar beschikking. De echtscheidingsprocedure kan dan sneller worden afgerond.

Kinderalimentatie

Er geldt een alimentatieplicht voor de partner en voor kinderen tot 21 jaar. De hoogte van de kinderalimentatie is in principe vrij te bepalen door de ex-partners. Afspraken hierover kunnen worden opgenomen in een echtscheidingsconvenant. Als dit nodig is neemt de rechter een beslissing. Bij bijna zes op de tien echtscheidingen waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken, wijst de rechter alimentatie toe aan de kinderen. In de andere 40 procent wordt de scheiding niet via de rechter geregeld. Het is wel mogelijk dat betrokkenen hier zelf afspraken over maken, maar daar is geen informatie over. Ook kan er sprake zijn van co-ouderschap, zodat de kosten worden gedeeld. Als het kind 18 jaar wordt, ontvangt het de alimentatie zelf. Wordt het kind financieel zelfstandig, dan kan de alimentatieplicht vervallen.

In ruim een kwart van deze gevallen is een maandelijks bedrag van 500 euro of meer per gezin vastgesteld. De kinderalimentatie is uiteraard afhankelijk van het aantal kinderen dat bij de scheiding is betrokken. Bij één minderjarig kind gaat het in één op de acht zaken om een bedrag van meer dan 500 euro. Bij twee minderjarige kinderen is het totaalbedrag aan kinderalimentatie in bijna een derde en bij drie of meer kinderen in bijna de helft van de gevallen 500 euro of meer per maand (zie figuur 5).

Partneralimentatie

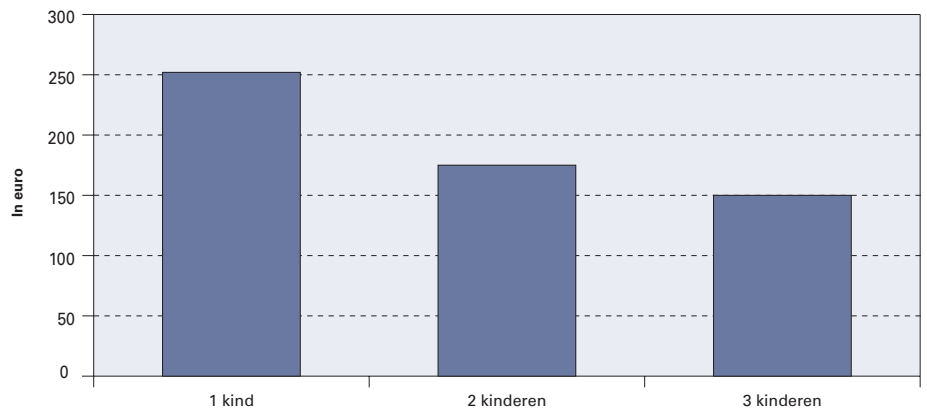
Ook over de partneralimentatie kunnen ex-partners in principe zelf afspraken maken. Deze afspraken kunnen vervolgens worden vastgelegd in een convenant. Als dit niet lukt, kan de rechter de hoogte van de partneralimentatie vaststellen, rekening houdend met de behoefte aan alimentatie van degene die financiële ondersteuning nodig heeft en de draagkracht van de partner die alimentatie moet betalen. Voor de vaststelling van alimentaties moet de rechter bepaalde normen hanteren, de zogenoemde Tremanormen, waarbij de Trema een acroniem is dat is afgeleid van 'Tijdschrift voor de REchterlijke MAcht'.

De wettelijke alimentatieverplichting ten opzichte van de partner duurt maximaal 12 jaar. Als het huwelijk korter dan vijf jaar heeft geduurd en er

Foto: Stockxchng/glendali

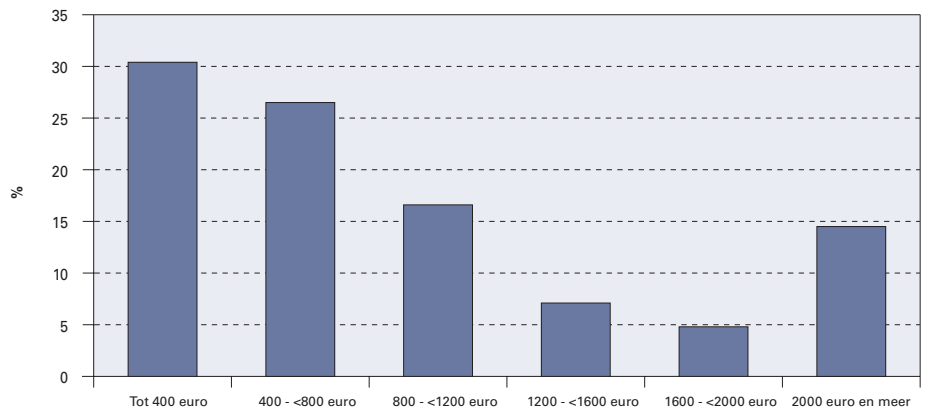

Figuur 5. Mediane alimentatie per kind

Bron: CBS, Statistiek echtscheidingsprocedures.

Figuur 6. Maandelijks partneralimentatie aan de vrouw, 2009

Bron: CBS, Statistiek echtscheidingsprocedures.

geen kinderen zijn, kan de alimentatieverplichting niet langer duren dan de duur van het huwelijk. Als de partner die alimentatie ontvangt hertrouwt of gaat samenwonen, vervalt de plicht van de andere partner om alimentatie te betalen. Ook als de inkomenssituatie van de ontvangende partner sterk verbetert, kan dit gevolgen hebben voor de alimentatie.

Bij één op de zes echtscheidingen wijst de rechter alimentatie toe aan de vrouw. In bijna één op de drie gevallen waarbij alimentatie wordt toegekend gaat het om een maandelijks bedrag van minder dan 400 euro. Bij ruim een kwart van de scheidingen bedraagt de alimentatie meer dan 1.200 euro (zie figuur 6). Alimentatiebetaling van

Foto: Stockxchng/glendali

In de Nederlandse statistiek wordt het begrip 'echtscheiding' op twee manieren beschreven: volgens de demografische betekenis en volgens de juridische betekenis. Cijfers kunnen dan ook – afhankelijk van de gebruikte bron – licht verschillen. Wij presenteren in dit artikel de juridische echtscheidingen, zoals uitgesproken door de Nederlandse rechter.

In de bevolkingsstatistiek van het CBS is een echtscheiding een demografische gebeurtenis op het moment dat de scheiding wordt vastgelegd in de registers van de Burgerlijke Stand. Sinds oktober 1994 worden in de bevolkingsstatistiek alle echtscheidingen meegeteld waarvan op het moment van de inschrijving ten minste één van de betrokken partners als ingezetene in de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) is opgenomen. De echtscheiding kan door een Nederlandse of door een buitenlandse rechter zijn uitgesproken.

De CBS-statistiek over echtscheidingsprocedures is gebaseerd op een enquête bij de rechtbanken en beschrijft de uitkomst van de juridische procedure rond de echtscheiding. De echtscheiding is na de uitspraak van de rechter nog niet afgerond. Vanaf het moment dat de echtscheidingsbeschikking van de rechter onherroepelijk is geworden, hebben de bij de echtscheiding betrokken (ex-)partners een periode van zes maanden om de rechterlijke beslissing te laten inschrijven in de re-

gisters van de Burgerlijke Stand. Doen zij dat niet (of te laat), dan is geen echtscheiding tot stand gekomen.

De statistiek over echtscheidingsprocedures geeft onder meer inzicht in de aard van het verzoek, de betrokken personen (man, vrouw, minderjarige kinderen), de huwelijksduur en de doorlooptijd van de echtscheidingsprocedure. Daarnaast is er informatie over de beslissingen in de nevenvoorzieningen, zoals eventuele partner- of kinderalimentatie, toewijzing van de voormalige echtelijke woning, toewijzing van het ouderlijke gezag en de omgangsregeling.

De verschillen tussen de gegevens afkomstig van de rechtbanken en de GBA-gegevens hangen onder meer samen met de vraag of de echtscheiding door een Nederlandse of door een buitenlandse rechter is uitgesproken. Daarnaast is er een zeker tijdsverloop tussen de uitspraak van de rechter en inschrijving bij de burgerlijke stand. Bij de echtscheidingsprocedures bij de rechtbanken zijn ook scheidingen van tafel en bed en een klein deel (voorzover de rechter hieraan te pas komt) van de ontbindingen van geregistreerde partnerschappen meegeteld. In totaal gaat het hier om één à twee procent van de procedures. Het aantal echtscheidingsprocedures bij de rechtbanken ligt daarom doorgaans iets boven het aantal volgens de bevolkingsstatistiek.

FLITSSCHIEDINGEN

Bij een flitsscheiding werd een huwelijk eerst omgezet in een geregistreerd partnerschap, waarna het partnerschap werd ontbonden. Een flitsscheiding was sinds 1 april 2001 mogelijk en is per 1 maart 2009 afgeschaft. In de periode 2001-2009 zijn 30.000 stellen uit elkaar gegaan met een flitsscheiding.

Het hoogst was het aantal flitsscheidingen in de jaren 2003 tot en met 2005. Toen kozen jaarlijks ongeveer 5.000 paren voor een flitsscheiding. In 2009 bedroeg het aantal flitsscheidingen (tot het moment van afschaffing) minder dan 1.000. In 2008 waren dit er (over het hele jaar) nog 2.800.

de vrouw aan de man komt vrijwel niet voor: in 2009 is bij slechts één procent van de echtscheidingen deze verplichting opgelegd.

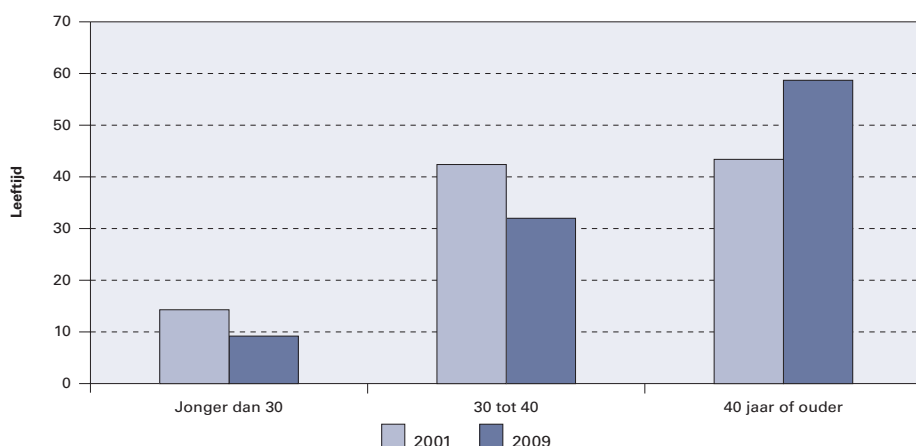
De door vrouwen ontvangen bedragen aan partneralimentatie (zoals vastgelegd door de rechter) zijn sinds de eeuwwisseling sterker gestegen dan de inkomens. De bruto inkomens van mannen tussen 25-65 jaar laten tussen 2001 en 2009 een jaarlijkse stijging zien van gemiddeld iets minder dan drie procent. Voor de vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie is de gemiddelde jaarlijkse stijging bijna vier procent. De aan vrouwen betaalde partneralimentatie is tussen 2001 en 2009 gemiddeld met 4,7 procent per jaar gestegen. Dit lijkt in verhouding tot de gemiddelde inkomensstijging nogal veel in een periode van emancipatie en toegenomen economische zelfstandigheid van vrouwen. De grotere stijging van de alimentaties kan voor een deel worden verklaard doordat mensen op steeds latere leeftijd gaan (trouwen en) scheiden. In 2001 was bijvoorbeeld 43 procent van de van echt scheidende vrouwen 40 jaar of ouder. In 2009 was dit aandeel toegenomen tot 59 procent (zie figuur 7). Aangezien bij een hogere leeftijd veelal hogere inkomens ho-

ren, leidt dit ook tot hogere alimentaties. De Trema-normen die de rechter hanteert bij de vaststelling van de alimentatie zijn sinds de eeuwwisseling niet wezenlijk aangepast. Mogelijk speelt wel de groei van het aantal gespecialiseerde familierechtadvocaten een rol. Steeds meer advocaten zijn goed thuis in het alimentatierecht. Dit kan tot gevolg hebben dat er meer 'uit een zaak wordt gehaald' dan vroeger.

Bij wie wonen de kinderen na de scheiding?

In meer dan zes op de tien gevallen wordt in de echtscheidingsbeschikking door de rechter vastgelegd dat de kinderen bij de moeder wonen. Bij vijf procent van de scheidingen wordt afgesproken dat de kinderen bij de vader gaan wonen. Bij iets minder dan één op de drie scheidingen is er sprake van co-ouderschap of van een situatie waarbij één of meer kinderen bij de moeder wonen en het andere kind/de andere kinderen bij de vader. Het is echter de vraag in hoeverre de door de rechtbank vastgelegde situatie ook daadwerkelijk overeenkomt met de feitelijke situatie. Zo kan het vanuit fiscaal oogpunt voordelig zijn om af te spreken dat één of meer kinderen bij de vader en de andere kinderen bij de moeder wonen.

Figuur 7. Leeftijd vrouwen bij scheiding

Bron: CBS, Statistiek echtscheidingsprocedures.

LITERATUUR

- Gegevens over echtscheidingsprocedures op de Statline databank van het CBS: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37192&D1=0,16-32&D2=a&VW=I>.
- Graaf, A. de (2005), Scheiden: motieven, verhuisgedrag en aard van de contacten. *Bevolkingstrends* 53(4), pp. 39-46.
- Loozen, S. en M. van Huis (2010), 30 duizend stellen uit elkaar met flitsscheiding. *CBS webmagazine*, 11 januari 2010.

Drs. A.H. Sprangers en N. Steenbrink,
Centraal Bureau voor de Statistiek.
E-mail: a.sprangers@cbs.nl